

PROPOZYCJE „ETHOSU”

Kard. Stanisław Nagy SCJ, *Problem człowieka problemem Boga*, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, seria: „Biblioteka «Ethosu»”, t. 11, Lublin 2006, ss. 152.

W roku jubileuszu osiemdziesięciopięciolecia urodzin kardynała Stanisława Nagyego w serii „Biblioteka «Ethosu»”, wydawanej przez Instytut Jana Pawła II KUL i redagowanej przez Tadeusza Stycznia SDS, ukazał się zbiór artykułów Jubilata publikowanych w latach 1983-2005 w wydawnictwach zbiorowych sygnowanych przez Instytut, a także na łamach kwartalnika „Ethos”.

Ksiądz profesor Nagy przez ćwierć wieku sprawował funkcję przewodniczącego Rady Naukowej Instytutu Jana Pawła II, wzbogacając i inspirując instytutową wspólnotę nie tylko teologiczną wiedzą, ale także – jak piszą w „Słowie do czytelnika” Tadeusz Styczeń SDS i Cezary Ritter – swoją miłością do Chrystusa i do Kościoła. Myśl teologiczna ks. Stanisława Nagyego rozwijała się niejako równolegle do myśli filozoficznej Karola Wojtyły. Po wyborze krakowskiego Kardynała na Stolicę Piotrową, ksiądz profesor Nagy towarzyszył duchowo Janowi Pawłowi II, podejmując najistotniejsze pytania stawiane w jego nauczaniu, a przede wszystkim pytanie szczególnie nurtujące filozofa, który został Papieżem – pytanie o człowieka. Kolejne etapy owego towarzyszenia Namiestnikowi Chrystusa znalazły odzwierciedlenie w kluczowych artykułach tomu *Problem człowieka problemem Boga*.

Pierwszy z nich – tytułowy – przygotowany został w trzydziestą rocznicę podjęcia przez Karola Wojtyłę wykładów na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Autor zwraca w nim uwagę na dopełnienie, jakie antropologia Karola Wojtyły znalazła w prawdzie objawionej. Wyjaśnia, dlaczego w wizji chrześcijańskiej, w perspektywie tajemnicy stworzenia, tajemnicy odkupienia i tajemnicy Kościoła, „sprawa człowieka” okazuje się „sprawą Boga”.

Podkreśla też znaczenie, jakie ma przyjęcie tej właśnie perspektywy dla zrozumienia – i zachowania – przez współczesnego człowieka jego tożsamości. Opatrzony tytułem zaczerpniętym z listu św. Pawła do Hebrajczyków „Z ludzi brany, dla ludzi bywa ustanawiany” (5, 1) tekst o zakorzenieniu kapłaństwa Chrystusowego w tajemnicy Wcielenia i jego realizacji w dziele Odkupienia, a także o miejscu kapłaństwa służebnego w kapłaństwie Chrystusa powstał w kontekście pięćdziesięciolecia świeceń kapłańskich Ojca Świętego. W artykule napisanym z okazji ćwierćwiecza pontyfikatu Jana Pawła II ksiądz profesor Nagy ukazuje, w jaki sposób Papież przełomu tysiącleci łączy charyzmat odziedziczony po św. Piotrze ze swoim naturalnym wyposażeniem intelektualno-moralnym i osobowościowym. W przejmującej refleksji „Po odejściu Wielkiego Ojca” przypomina zaś główne wątki przesłania zmarłego Papieża i po raz kolejny podkreśla, że pierwszym z nich była „sprawa człowieka”.

Sz szczególnie doniosłym świadectwem intelektualnego towarzyszenia Papieżowi są trzy spośród artykułów zamieszczonych w książce, które stanowią komentarze do dokumentów apostolskich ogłoszonych przez Jana Pawła II. W rozważaniu zatytułowanym „Wynagrodzenie w tajemnicy Bożego miłosierdzia” ksiądz profesor Nagy koncentruje się na orędziu Papieża zawartym w encyklice *Dives in misericordia*, w świetle którego wezwanie do miłosierdzia staje się jednym z najważniejszych wymiarów etyki chrześcijańskiej. Autor artykułu analizuje szerokie rozumienie miłosierdzia jako postawy człowieka, który odpowiada na miłosierdzie Boga objawione w cierpieniu Chrystusa. Jednocześnie ksiądz Nagy szczególnie podkreśla pierwiastek wynagrodzenia i zadośćuczynienia w miłości miłosiernej.

Kolejną encykliką, którą Ksiądz Profesor obejmuje swoją refleksją teologiczną, jest *Dominum et Vivificantem*. Przedmiotem artykułu „Duch Święty a tajemnica Kościoła” czyni zagadnienie obecności Ducha Świętego w powstawaniu struktury Kościoła, w jego życiu oraz działaniu. Przyjmując taką opcję eklezjologiczną, wskazuje na znaczenie encykliki dla przewyższenia wyłącznie chrystologicznego sposobu rozumienia genezy Kościoła.

Komentarz do encykliki *Fides et ratio*, zatytułowany „Rozum w procesie powstawania i poznawania treści wiary. Teologia spekulatywna i fundamentalna”, w pierwszej części ukazuje w skrótowej formie rozwój naturalnego i nadprzyrodzonego poznania prawdy o Bogu – i prawdy o człowieku – jaki dokonał się w historii zbawienia. Dalsza część artykułu poświęcona jest znaczeniu refleksji filozoficznej dla poznania prawd wiary i relacji między filozofią a teologią fundamentalną.

Inne ważne dla pontyfikatu Jana Pawła II tematy podejmowane przez kardynała Nagyego w wydanym przez Instytut zbiorze to sens męczeństwa w Kościele: męczeństwa jako świadectwa wiary i szczególnej łaski Boga, a zarazem integralnej części misterium Kościoła, oraz znaczenie ubóstwa w Kościele i dla Kościoła (zagadnienie to jest tematem rozmowy przeprowadzonej z księdzem profesorem Nagym przez Karola Klauzę).

Z ideą tomu wiążą się także, choć nie bezpośrednio, teksty Księdza Kardynała poświęcone dwóm innym kapłanom, którzy także – każdy na swój sposób – trwali „u boku” Papieża Polaka: laudacja doktoratu honoris causa dla ks. bp. Stanisława Dziwisza oraz wpis do księgi pamiątkowej dedykowanej ks. prof. Tadeuszowi Stycznowi.

Jedenasty tom „Biblioteki «Ethosu»” to książka, którą polecić należy tym, którzy interesują się współczesną teologią, a zwłaszcza myślą wybitnego polskiego dogmatyka, a także wszystkim, dla których podążanie śladem Jana Pawła II oznacza zgłębianie problemu człowieka i problemu Boga.

M. Ch.

Tadeusz Styczeń SDS, *Poszukujący czy poszukiwany? Rozważania rekolekcyjne*, Instytut Jana Pawła II KUL, Lublin 2006, projekt okładki i fotografie Leszek Mądzik, ss. 69.

Medytacje rekolekcyjne księdza Tadeusza Stycznia zostały przez Autora zadedykowane osobom poszukującym. Stanowią one zapis jego rozważań wygłoszonych podczas „Rekolekcji dla poszukujących”, które odbyły się w Wielkim Tygodniu 1987 roku w parafii Świętego Krzyża w Warszawie. Książka, obok „Przedmowy” i „Słowa od Autora”, zawiera trzy medytacje osnute wokół osi, którą stanowi myśl o swoistym odwróceniu ról: ci, którzy poszukują, sami są nieustannie poszukiwani przez Poszukującego, którego nigdy nie będą w stanie uprzedzić. Bóg to bowiem wierna, czuwająca obecność i nieustająca troska o człowieka, troska zachęcająca go do poszukiwania istoty samego siebie, troska tak doskonale widoczna na obliczu Chrystusa frasobliwego. Jak pisze autor, człowiek nigdy nie spotka się „z wyrzutem ze strony Chrystusa z powodu tego, że szuka, a co najwyżej z wyrzutem, że nie szuka, że ucieka od poszukiwania, czyli od... samego siebie” (s. 19).

Poetyckie rozważania księdza Stycznia nawiązują do wybranych przez niego trzech spośród wielu przedziwnych spotkań z Chrystusem, o których czytamy w Ewangelii. Wszystkie one to spotkania ludzi poszukujących, stawiających własne pytania, ludzi, których drażni niepokój, smutek, niepewność, a czasami niecierpliwość, i zarazem ludzi, którym w ich codzienności naprzeciw wychodzi Jezus. Spotkania z Chrystusem analizowane przez księdza Stycznia pochodzą z rozdziału trzeciego i czwartego Ewangelii według św. Jana Apostoła. Autor rozważań wskazuje na swoistą logikę i przedziwną sekwencję tych spotkań, którą określa jako „nieprzypadkową przypadkowość” (s. 23). Ich bohaterami są Nikodem, Jan Chrzciciel i Samarytanka, napotkana przez Chrystusa przy Jakubowej studni. Umiejscowienie tych trzech spotkań w Ewangelii Janowej ma charakter szczególny również z tego powodu, że jej narratorem jest umiłowany uczeń Chrystusa, patrzący „ser-

cem swego Mistrza na tych, którzy stali się pasją Jego życia – aż po szaleństwo krzyża” (s. 23).

Medytacja poświęcona spotkaniu Nikodema z Chrystusem zatytułowana została „Trzeba ci narodzić się z Ducha Prawdy!”. Choć nie wiemy, z jakim pytaniem do Chrystusa przybył nocą Nikodem, ksiądz Styczeń stara się zrekonstruować ich możliwy dialog, aby „zrozumieć sprawę Nikodema”, zatroskanego zapewne o to, jak i dokąd prowadzić lud. W tym kontekście autor pisze o niebezpieczeństwie redukcji samego siebie przez człowieka do swojej społecznej funkcji, a zarazem ostrzega przed niebezpieczeństwem redukcji Chrystusa do roli, w jakiej w swoim własnym scenariuszu pragnie Go umieścić człowiek. Historia biblijnego Nikodema to jednocześnie historia Nikodemów wszystkich czasów – również Nikodemów lat osiemdziesiątych ubiegłego wieku w Polsce, poszukujących właściwej drogi do niepodległości Ojczyzny. Spotkanie Nikodema z Chrystusem uczy, że nie można „sprawy człowieka” redukować do polityki, więcej, że redukcja taka to zdrada owej sprawy. Dlatego biblijnemu Nikodemowi i wszystkim Nikodemom wszystkich czasów trzeba się na nowo narodzić (por. J 3, 3).

Druga medytacja, zatytułowana „Czy Ty jesteś Tym, który ma przyjść?”, nawiązuje do biblijnego pytania: „Czy Ty jesteś Tym, który ma przyjść, czy też innego mamy oczekiwać?” (Łk 7, 19-20; Mt 11, 3), które zadają Chrystusowi kolejni poszukujący, uczniowie Jana Chrzciciela. Pytanie to, będące w istocie kolejną odmianą pytania „Jakie nadzieje z Nim wiążemy?”, zostaje skonfrontowane przez księdza Stycznia ze słowami Jana Chrzciciela: „Potrzeba, by On wzrastał, a ja się umniejszał” (J 3, 30). Ostatecznie niezłomność Jana jest argumentem najsilniejszym: świadectwem, że „człowiek odnajduje samego siebie dopiero wtedy, gdy czyni z wyboru dar z samego siebie dla drugich” (s. 49). I ponownie, Janom wszystkich czasów ksiądz Styczeń ukazuje, dlaczego nie było cudu dla Jana i dlaczego porażka, na którą Jan się zgodził, była jego największym zwycięstwem.

Druga medytacja stanowi zarazem przejście do trzeciej, noszącej tytuł: „Ty daj Mi pić!”, i nawiązuje do spotkania Chrystusa z samarytańską kobietą, do spotkania, które w istocie wyjaśnia, kto jest poszukującym, a kto poszukiwanym. Analiza rozmowy Jezusa z Samarytanką prowadzi do wyeksponowania symbolu pustego dzbana pozostawionego przez Samarytankę przy studni. Odchodząc, jest już ona apostołem Chrystusa, jeśli nawet jeszcze nie zdaje sobie z tego sprawy.

Rozważania rekolekcyjne księdza Stycznia stanowią szczególną propozycję lektury na Wielki Post, ale ze względu na swój uniwersalny wymiar adresowane są do wszystkich poszukujących, również do tych, którzy pogubili się na swojej drodze do Chrystusa lub porzucili nadzieję, że Go odnajdą – być może podobnie jak biblijna Samarytanka, zechcą się na chwilę zatrzymać, by nawiązać Dialog z Nieznajomym. Tych wszystkich czytelników ksiądz Styczeń w poetycki sposób przekonuje, że „to On był tym pierwszym, który nas

w nas szukał, który wzniecił w nas głód poszukiwania i towarzyszył nam, byśmy mogli w końcu – w Nim – samych siebie odnaleźć” (s. 18).

Warto zwrócić uwagę również na niezwykle piękną szatę graficzną książki, którą tworzą refleksyjne fotografie Leszka Mądzika, obrazujące metaforę pragnienia i przywołujące spalone słońcem kolory Ziemi Świętej.

D. Ch.

Samuel Gregg, *Challenging the Modern World. Karol Wojtyła/John Paul II and the Development of Catholic Social Teaching*, Lexington Books, seria: „Religion, Politics and Society in the New Millennium”, Lanham-Boulder-New York-Oxford, ss. 293.

Samuel Gregg, autor książki *Challenging the Modern World*, jest dyrektorem Center for Economic Personalism w Acton Institute for the Study of Religion and Liberty, ośrodku znanym z publikacji podejmujących zagadnienie ekonomicznego personalizmu, pojmowanego jako stosowanie nauczania społecznego Kościoła do wolnorynkowej rzeczywistości świata kapitalistycznego. Z centrum tym związani są znani amerykańscy intelektualiści, jak Michael Novak czy ks. Richard Neuhaus, a jego długoletnim dyrektorem jest ks. Robert Sirico. W Polsce z Instytutem Actona współpracuje krakowski Instytut Tertio Millennio, a owocem tej współpracy są zarówno naukowe warsztaty organizowane wspólnie przez oba ośrodki, jak i prezentacja na amerykańskim rynku wydawniczym publikacji polskich autorów, między innymi o. Macieja Zięby czy Ryszarda Legutki.

W książce *Challenging the Modern World*, której tytuł można by przetłumaczyć na język polski jako „wyzwanie dla nowoczesnego świata”, autor dokonuje obszernej prezentacji rozwoju społecznego nauczania Kościoła w okresie pontyfikatu Jana Pawła II. Prezentacja ta ma miejsce równolegle w kontekście historycznym i społecznym oraz filozoficznym i teologicznym. Gregg nie zapomina również o specyficznym polskim wymiarze pontyfikatu Jana Pawła II – swoją książkę rozpoczyna obszernym cytatem z wiersza Słowackiego o „słowiańskim papieżu”.

Tłem, na którym autor przedstawia swoje analizy, jest nauczanie społeczne Kościoła na przestrzeni stu lat poprzedzających pontyfikat Jana Pawła II, rozpoczęte ogłoszeniem przez papieża Leona XIII encykliki *Rerum novarum*. Za szczególnie istotny kontekst nauczania polskiego Papieża na tematy społeczne Gregg uznaje jednak Konstytucję duszpasterską o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes* ogłoszoną przez Sobór Watykański II, w której czytamy, że zadaniem chrześcijan jest budowanie sprawiedliwego porządku społecznego (zob. nry 63-72).

Poza obszernym wstępem, w którym szczegółowo wyjaśnione zostają cel i metoda prowadzonych analiz, praca obejmuje siedem rozdziałów, bibliografię i indeks oraz notę o autorze. Po omówieniu miejsca Kościoła posobo-

rowego w świecie Gregg zamieszcza rozdział poświęcony filozofii Karola Wojtyły, która jego zdaniem nadaje filozoficzne ramy nauczaniu obecnemu w encyklikach społecznych Jana Pawła II: *Laborem exercens* z roku 1981, *Sollicitudo rei socialis* z 1987 oraz *Centesimus annus* z 1991. W kolejnym rozdziale zawarta została filozoficzno-teologiczna analiza ludzkiej pracy, jaką odnajdujemy w nauczaniu Kościoła: przedsoborowym, soborowym, a przede wszystkim w encyklice *Laborem exercens*, która stanowi jego zwieńczenie. W nauczaniu tym człowiek jest postrzegany jako rzeczywisty podmiot pracy, która pozostawia w nim swoje nieprzechodnie skutki. Rozważaniom o ludzkiej pracy towarzyszą nawiązania do poematu Wojtyły *Kamieniółom*. W kolejnych rozdziałach czytelnik odnajdzie analizę relacji i zjawisk charakterystycznych dla społeczeństwa uprzemysłowionego. Omówione zostają problemy: wyzysku, negowania ludzkiej podmiotowości, materializmu praktycznego, a także miejsce związków zawodowych w organizacji państwowej, i kwestia sprawiedliwości w relacjach społecznych w społeczeństwie uprzemysłowionym. W sposób szczególny autor prezentuje fenomen „Solidarności” w Polsce, nawiązując do Wojtyłowskich kategorii uczestnictwa i alienacji oraz ukazując bezpośrednią recepcję encykliki *Laborem exercens* w „socjalistycznej” Polsce. Następnie omawia etyczną ocenę systemu kapitalistycznego, jakiej dokonał Papież, wskazując na istnienie określonych typów kapitalizmu oraz na zalety gospodarki rynkowej i na wewnętrznie dobry charakter inicjatywy ekonomicznej, lecz również zarysowując niebezpieczeństwa konsumizmu i nieautentycznego humanizmu, związane z systemem kapitalistycznym.

Kolejny rozdział dotyczy kwestii sprawiedliwości w stosunkach międzynarodowych, w warunkach nowego porządku światowego po roku 1989, oraz trudnej sytuacji krajów rozwijających się, którym Papież zaleca nieść pomoc w oparciu o logikę i etykę solidarności.

Prezentowana książka stanowi bardzo głębokie opracowanie zagadnienia społecznej myśli papieża Jana Pawła II. O jej bogactwie stanowi również fakt, że autor sięga do rozległej myśli teologicznej dwudziestego wieku, krytycznie przywołując również opinie teologów, których poglądy Papież zdecydowanie odrzucał, a także odnosi się do licznych źródeł polskojęzycznych. Niewątpliwie książkę można polecić wszystkim zainteresowanym ewolucją społecznego nauczania Kościoła, stanowiskiem Kościoła w kwestii ustroju gospodarczego, inicjatywy ekonomicznej i relacji międzynarodowych. Zainteresuje ona zapewne nie tylko etyków i teologów, ale również socjologów, politologów i dziennikarzy, autor czyni bowiem wnikliwe komentarze cenne dla przedstawicieli wszystkich tych profesji. Należy oczekiwać, że w niedalekiej przyszłości książka Samuela Gregga pojawi się na półkach księgarskich również w polskim przekładzie.

Nauczanie Papieża Jana Pawła II do więźniów i służb penitencjarnych, red. J. Świtka, M. Kuć, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Lublin 2006, ss. 142.

Tematem jednego z obrazów-symboli, które w świadomości chrześcijan powstały za sprawą pontyfikatu Jana Pawła II, jest spotkanie Papieża z osadzonym w więzieniu Alim Agcą. Mimo że zamachowiec nigdy publicznie nie wyraził skruchy, to jednak – jak dowiedzieliśmy się z książki *Pamięć i tożsamość* – podczas rozmowy z Ojcem Świętym w okresie Bożego Narodzenia 1983 roku uparcie pytał o treść tajemnicy fatimskiej. Papież w zainteresowaniu tym dostrzegł przesłanie wiary – znak otwierania się więźnia na Kogoś, kto stoi ponad władzą strzelania i zabijania.

Troska o stan sumienia osoby odbywającej karę pozbawienia wolności była częstym tematem nauczania papieskiego skierowanego do więźniów i służb penitencjarnych. Nauczanie to stało się przedmiotem seminarium naukowego, które w lutym 2006 roku zorganizowały Okręgowy Inspektorat Służby Więziennej w Lublinie i Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II. Materiały z tego seminarium ukazały się drukiem w postaci pracy zbiorowej *Nauczanie papieża Jana Pawła II do więźniów i służb penitencjarnych*.

Walorem książki jest przede wszystkim jej interdyscyplinarność. Zagadnienie formacji sumienia więźniów podejmują nie tylko profesorowie analizujący nauczanie Jana Pawła II w aspekcie teologicznym (ks. Janusz Nagórny, Jerzy Gocko SDB) czy filozoficznym (ks. Tadeusz Guz), ale i osoby bezpośrednio zaangażowane w prace zakładów penitencjarnych (ks. Grzegorz Draus, ppłk Jerzy Nikołajew, mjr Artur Nowosad). Zgodnie podkreślają oni potrzebę włączania szeroko rozumianego elementu duchowego w proces resocjalizacji osób skazanych. Tekst mjr. Artura Nowosada niejako otwiera przed czytelnikiem bramę więzienia, dostarczając wiedzy o konkretnych formach kulturowej i artystycznej aktywności skazanych. Dowiadujemy się z niego o istnieniu periodyków redagowanych w zakładach karnych, a także o ogólnopolskich inicjatywach artystycznych, takich jak Przegląd Sztuki Więziennej w Sztumie, konkurs poezji więziennej w Krasnymstawie czy Przegląd Twórczości Religijnej w Gdańsku.

Na drodze więźnia do przyjęcia kary jako wyrazu sprawiedliwości nierzadko staje wprost wyrażone pytanie o pojednanie z Bogiem. Obecni w zakładach karnych kapelani pomagają więźniom w dojrzałym podjęciu tego pytania, nierzadko stając się świadkami nawrócenia religijnego. Wymiar wiary, zawsze obecny w świecie odgradzonym od nas więzienną kratą, uległ znacznemu ożywieniu w ostatnim okresie choroby i w czasie pogrzebu Jana Pawła II. Major Nowosad pisze o więźniach zapatrzonych w szklany ekran i o ciszy, która wtedy wypełniła więzienne cele. Przebywający w zakładach karnych włączyli się później w cały nurt inicjatyw, których celem było upamiętnienie osoby i dzieła zmarłego Papieża. Zakład karny w Tarnowie zorganizował na przykład konkurs literacki „Człowiek w więzieniu nie przestaje być człowie-

kiem”, z którego najbardziej wartościowe prace zebrano w tomie „*Zza krat spłynęła łza*” – więźniowie w hołdzie Janowi Pawłowi II (Biblos, Tarnów 2005).

Tytuł tarnowskiego konkursu trafnie wyraża samą istotę nauczania Jana Pawła II, dla którego każdy człowiek – również ten osadzony w zakładzie karnym – jest osobą.

P. Ś.

Nauka – religia – dzieje. XIII Seminarium w serii seminariów z Castel Gandolfo 25-27 września 2005, Lublin. Materia i forma. Potencja i akt. Czyn, red. J. A. Janik, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2006, ss. 154.

Kardynał Karol Wojtyła po wyborze na stolicę św. Piotra zabrał ze sobą z Krakowa do Watykanu zwyczaj regularnych spotkań z uczonymi. Nie były to przy tym kurtuazyjne, okazjonalne spotkania dostojnika Kościoła z akademikami, lecz spotkania typowo seminaryjne, podczas których podejmowano określone zagadnienia naukowe. Co więcej, nie były to też seminaria z zakresu etyki, filozofii i teologii moralnej, czyli dyscyplin najbliższych i najlepiej znanych Karolowi Wojtył, lecz seminaria dotyczące zagadnień z zakresu dyscyplin matematyczno-przyrodniczych. Gospodarz tych spotkań, które w ciągu pontyfikatu odbywały się w letniej rezydencji papieża w Castel Gandolfo, najwidoczniej był przekonany, że chrześcijańskiej wizji świata i miejsca w nim człowieka nie można oddzielać od osiągnięć i pytań współczesnej nauki. Stąd też seminaria odbywały się pod wspólnym tytułem „Nauka – religia – dzieje”, który oddawał ich ideę: spotkanie nauk szczegółowych i myśli religijnej oraz ich dialog odbywający się wokół spraw ważnych dla człowieka i jego dziejów.

W ciągu pontyfikatu Jana Pawła II, w latach 1980-2003, odbyło się dwanaście tego rodzaju spotkań. Czytelnicy „Ethosu” mieli zresztą okazję zapoznać się z raportem z ich przebiegu autorstwa profesora Jerzego Janika (*Dyskusje z pogranicza fizyki i metafizyki*, „Ethos” nr 67-68). Kolejne spotkanie zostało zaplanowane na rok 2005. Śmierć Jana Pawła II nie spowodowała jego odwołania, a jedynie zmianę miejsca i terminu. Odbyło się ono w Lublinie w dniach 25-27 września 2005 roku, dzięki gościnie, której udzielił uczestnikom ksiądz arcybiskup Józef Życiński.

Lubelskie seminarium zostało opatrzone brzmącym filozoficznie, a po części także „Wojtyłowo”, tytułem: „Materia i forma. Potencja i akt. Czyn”. Przedstawione referaty na ogół dotyczyły zagadnień, mówiąc nieco żartobliwie, wyznaczonych przez starożytnego redaktora pism Arystotelesa: fizyki i tego, co jest po fizyce – metafizyki. Do filozofii Arystotelesa odwoływało się zresztą wielu prezentowanych w książce autorów.

Andrzej Białas, który w referacie „Nauka boi się próżni” podjął zagadnienie rozumienia próżni we współczesnej nauce, konfrontował to rozumienie z wyobrażeniami Arystotelesa na ten temat, podkreślając, że pojęcia próżni, które funkcjonuje w naukach szczegółowych, nie należy utożsamiać z filozoficznym pojęciem nicości. Z kolei Zbigniew Jacyna-Onyszkiewicz (w wykładzie „Zasada holograficzna a materia pierwsza”) konfrontował filozoficzne i naukowe rozumienie pojęcia informacji.

Jerzy Janik i Antonina Kowalska przedstawili dwugłos na temat „Fizyka a hipoteza hylemorfizmu”. Co ciekawe, swoje refleksje oparli na rozważaniach Edyty Stein. Autorzy zauważyli, że z dwu pojęć filozoficznych: materii i formy, łatwiej w świetle fizyki można spekulować na temat tego, czym jest forma, niż na temat materii.

O ile referaty powyższe przedstawili fizycy, o tyle trzy następne są autorstwa filozofów. Dwa z nich przedstawili znani filozofowie przyrody: ks. abp Józef Życiński („Pole potencjalności a ewolucja wszechświata”) i ks. Michał Heller („O strukturalnym rozumieniu nauki i świata”). Punktem wyjścia rozważań obu autorów było stwierdzenie „matematyczności przyrody”, prowadzące do strukturalistycznego, odległego od tradycji arystotelesowsko-tomistycznej, ujmowania rzeczywistości. Tę z kolei tradycję przywołał w swoim wykładzie „Teoria aktu i możliwości u Arystotelesa” Władysław Stróżewski. Do pojęć aktu i możliwości odwoływał się także Tadeusz Wasiutyński („Łamanie symetrii a problem potencji i aktu”). Jego referat miał odniesienia nie tylko fizyczno-metafizyczne, ale również odniesienia estetyczne. Efekt łamania symetrii w architekturze i innych dziedzinach sztuki autor przedstawił jako element ożywiający strukturę, która bez niego pozostawałaby nudna, poniekąd martwa. W ostatnim referacie, „Siła czynu”, Wojciech Nawrocik podejmował etyczne i moralnoteologiczne aspekty ludzkiego działania. Dopelnieniem książki jest zapis dyskusji po poszczególnych wystąpieniach.

Redaktor książki Jerzy A. Janik stwierdza, że lubelskie seminarium bardzo przypominało poprzednie, które w obecności Ojca Świętego odbywały się w Castel Gandolfo. Tym razem obecność Jana Pawła II miała inny, transcendentny charakter, dochodzący w pełni do głosu zwłaszcza podczas sprawowanej każdego dnia Eucharystii. Dla uczestników spotkania była to obecność bardzo realna. Czytelnikowi omawianej tu książki towarzyszy z kolei świadomość, iż dialog nauki i wiary otrzymał w latach pontyfikatu Jana Pawła II wielki i twórczy impuls, z którego czerpie dziś zarówno Kościół, jak i świat nauki.

C. R.